

LUGEJA KÜSIB

Kartul 'Varajane kollane' üllatas raualaiksusega

Suve lõpul tekkis talunikel kahtlus, kas Jõgeva Sordiaretuse Instituudist saadud seemnekartul polnud naka-tunud tundmatusse haigusesse.

Vastab
ILMAR POLLI

Jõgeva Sordiaretuse Instituudi teadur

Tänavuse kuuma ja kuiva suve lõpul tabas paljusid 'Varajase kollase' kasvatajaid ebameeldiv üllatus. Võtnud kartuli üles ja lõiganud mugula pooleks, ilmnes, et mugulad – eriti suured mugulad – olid seest värvunud kiirjalt roostekarva pruunitäpliseks (vt foto).

Esimene häiresignaal tuli Viljandi-maalt Mustla lähedalt. Järgmine teade saabus Järvamaalt Koigi vallast Vaali külast. Mõlemad talunikud kahtlustasid, et on Jõgeva Sordiaretuse Instituudist ostenud seemnega mingi ohtliku kartulihaiguse kaasa saanud. Palusin neil saata mugulaproovid PMK taimetervise laborisse. Seal aga ei leitud ohtlikke bakterhaiguste tekitajaid.

Kuna ka viirused ei tekitata kartuli sisus sellist pilti, asusime uurima, mis võis seda põhjustada. Leidsime, et tegu on mugulate raualaiksusega. Kõige põhjalikuma vastuse sain entsüklopeedilisest kogumikust BULBA (Minsk, 1988).

Kartulimugulate raualaiksus on mitteinfektsiooniline haigus, mis tabab mõningaid kartulisorte. Seda põhjustavad häired taime veevarustuses, hingamises ja toitumises ning on seotud ebasoodsa ilma ja mullastikuga (kõrge temperatuur, mullaniiskuse langus kriitilise piirini, fosfori puudujääk mullas ning raua ja alumiiniumi liigne kuhjumine taime) mugulate formeerumise ning kasvu perioodil.

Mugulate raualaiksus on tavaliselt levinud lõunapoolsetes riikides – Ukrainas, Kasahstanis jt lõunapoolsetes riikides ning Valgevenes Polesje piir-

ERAKOGU

konnas põhiliselt kergetel happelistel muldadel, põuastel suvedel võib esineda ka põhjapoolsetes riikides ning raskematel muldadel.

Kahjustatud mugulates langeb tähtselt ja vitamiini C sisaldus. Kuigi nad on toiduks kõlbmatud, sobivad seemneks ja mahapanekul on võimalised andma terveid järglasi.

Kasvuhäire iseärasused

Vegetatsiooniperioodil ilmuvad mugulasse ruuged või roostepruunid kõvad nekrootilised eri kujuga täpid, mis koosnevad surnud korgistunud rakkudest. Erinevalt pruunmädanikust ei oma täpid väljapääsu mugula pinnale – paigutus jääb sageli soonkoerini lähedusse, sellest sissepoole, võib olla ka keset mugula sisu. Kartuli pinnal ja vartel ei täheldata haiguse tunnuseid.

Kahjustuse ennetamine

Valige kartuli mahapanekuks optimaalne tihedus, tasakaalustatud väetamisega rahuldage taime toitainetega varustamine, kasutage ka juurevälist fosforväetistega toitmist. Seejuures ärge unustage happeliste muldade lupjamist ja kartulipõldude kastmist.

Juurevälist väetamise tõhusust näitab Ilona Jaanikesingi kogemus Tar-

tumaal Rõngu vallas. Ta pritsis jaanipäevast alates 'Varajase kollase' ja teiste sortide põlde koos lehemädaniku tõrjega Folicare12-46-85 SO3 (3–4 kg/ha). Vaatamata pikale põua- ja kuumaperioodile, tema põldudel peaaegu ei esinenud raualaiksust, kuigi mullad olid kerged ja happelised.

Mahetalunik Kalle Kitsing Pärnumaalt Vändra vallast Tagasaare talust kasvatas samuti Jõgeva SAIst saadud 'Varajast kollast'.

Tagasaare külas oli Kitsingu sõnul kartuli loomise ja kasvamise perioodil küllaldaselt sademeid ning raualaiksust ei esinenud. Sama võib ütelda ka Jõgeva SAI maadel kasvanud 'Varajase kollase' seemnepõldude kohta, kus sademeid jaotus piisavalt ja mullad on raskemad.

Kokkuvõtteks – raualaiksust esineb sagedamini kergetel happelistel muldadel pika kuivaperioodi ja kõrge temperatuuri tingimustes. Harva ka raskematel muldadel. Eesti oludes esineb sellist pikka kuumalainet nagu tänava haruharva ja ka raualaiksust esineb harva.

Ent kui tingimused osutuvad selliseks nagu tänava suvel, aitab intensiivtootjaid juureväline väetamine fosforirikaste väetistega. Mahetootjaid aga kartuli õigeaegne kastmine või raualaiksusele vastupidavate sortide valik.